

Ірина КОВАЛЬЧУК

ВІЧНО ЖИВИЙ ГЕРБАРІЙ ДУШІ ЛЮДСЬКОЇ
ЯН ТВАРДОВСЬКИЙ «ГЕРБАРІЙ»

Твардовський Ян. Гербарій. –
К.: Грані-Т, 2008. – 56 с.

Рідко можна натрапити на поета, який не вважає себе Поетом (відповідна патетика супроводжує цю загальну назву для «обраних»), навіть більше – не називає себе так. Ян Твардовський (1915–2006), за його словами, не міг бути конкурентом Бога, тому й не поет. Жив просто, писав зрозуміло й досконало:

*...зроби так
щоб поети писали вірші простіші
від блискучої поезії*

(Уривок з вірша «Ти що створиєш чорниці»)

Це звернення-прохання до «Того, хто створює чорниці, кролика з морквою, літо із хрущами, малого листя великі тіні», тобто до Бога відкриває для нас «Гербарій» живих рослин і живих віршів. Цитовані рядки є певною настановою і для самого автора, якої він дотримувався у своєму житті, у своїй творчості. Останній вірш-сторінка «Гербарію» – це «Ще одна молитва», в якій рядки

*...не залишайте нас навіть тоді
коли під парасолею дощ холодно й темно*

мають відтінок благання: різноманітні назви рослин звучать наче імена людей, до яких звертається автор, просить їх бути, жити й любити.

Ян Твардовський – один з найулюбленіших у Польщі священиків-поетів – писав і оповідання, фейлетони, притчі. Він любив Бога, створений ним світ, людей, зокрема дітей. Вони посідали в його житті

особливе місце – Ян Твардовський з ними працював (у школі для дітей з фізичними та розумовими вадами), присвятив їм багато творів, вчився разом з ними. Ян Твардовський дивився на світ очима дитини й відчував його серцем дорослої людини, бачив навколо красу й добро, у віршах розповідав про них, висловлював свою любов.

У 2008-му в Україні вийшла в світ книжка Яна Твардовського «Гербарій» і український читач чи не вперше отримав змогу читати його поезії в перекладі на українську. Чому збірка має назву «Гербарій»? Автор любив збирати гербарії, коли виїжджав з галасливої Варшави, любив спостерігати за природою, описувати її.

Одразу зазначу, що переклад Дзвінки Матіяш 25-ти поезій Яна Твардовського дуже влучний, оскільки вірші, як і їхні польські оригінали, звучать легко й спокійно, насичено й повно. Переклади сповнені кольору, смаку й запаху. Епітети, порівняння та метафори не спалахують, дивуючи нас «бароковістю», а звучать природно, тому – геніально.

Надзвичайно тішить вдале художнє оформлення книжки, що ще більше увиразнило кожен вірш, зробило читання медитацією на лоні природи, насолодою від поєднання тьмяної кольорової гами та яскравих дитячих інкрустацій. На сторінках книжки поєднано різні тканини мови та матеріали природи, що допоможе розвинути просторове уявлення в дитини: латинські назви рослин і поетичні тексти, зображення трав, квітів, плодів зі старовинних ботанічних довідників і малюнки дітей (коли роздивляєшся ці маленькі картини, то відчуваєш доторк рученят, зосередження уваги та пришвидшене биття серця, тому складається враження, що «Гербарій» твій, індивідуальний) з України та Польщі, прозорі та напівпрозорі сторінки. Важливо, що у збірнику використано достовірні зображення, що унеможливує формування стереотипу «яблочки-на-голючках-у-їжачка», яке, на жаль, часто трапляється в дитячій літературі.

Зверну увагу на мовну сторону збірки віршів «Гербарій». Читач будь-якого віку зможе поповнити лексичний запас слів, особливо ботанічної термінології, власне українськими лексемами (не кальками з російської, які часто трапляються в сучасній фаховій літературі). Цікавими також є власні неологізми перекладача – «місяць місяцює».

Ян Твардовський пише верлібром. На перший погляд, цей ліричний жанр може здатися складним для дитячого сприйняття, але коли починаєш читати, то розумієш, що вірш заспокоює, нагадуючи молитву, розмову з Богом, рослинами, тваринами й собою. Вірші здебільшого невеликі за обсягом, тому легкі для запам'ятовування. Знаків пунктуації у збірці «Гербарій» немає, у ній панує всеосяжний спокій, що розширює межі інтерпретації, дозволяє читачеві відчути і себе «простим» поетом.

«Гербарій» – книжка для дітей і дорослих дітей, яка допоможе виховати спостережливість, вразливість, естетизм («...не лайся до лихої години бо світ красивий»), поділиться добротою і любов'ю автора. Взнявши її до рук, ви зможете забути на деякий час про життєві негаразди, про метушню і про те, що за вікном не завжди весна або літо; обійнявши свою дитину, кохану людину, чи й просто загорнувшись у теплу ковдру, прочитати поезії «Ляснути по лобі», «Шавлія» або «Ще одна молитва», зануритися в природу й подумати про вічне. Кому на душі неспокійно, «Розрада» підкаже простий і дієвий спосіб від багатьох труднощів. Жартівливий вірш «Кмин» подарує читачеві і слухачеві усмішку, порадить (не повчатиме) бути скромним:

*Кмине я дуже вдячний
що хліб їсти з тобою смачно
ростеш скромно несміливо
не любиш щоб тебе хвалили*

У «Гербарії» міститься багато інформації про колір і форму пелюсток, час цвітіння, лікувальні властивості рослин, методи застосування їх у медицині тощо. Наскрізним у збірці є мотив «самопожертви» рослин заради здоров'я інших – людей і тварин, що приносить всім щастя («...усіх рятує тому й щаслива...» – про кропиву). Те саме можна сказати і про людину, яка кохає, бажає всього найкращого для інших. Це виховує готовність до самопожертви, бажання привносити добро не лише в дітей, а й у дорослих, які ще цього не усвідомили. Спадає на думку аналогія до «рослинних» мотивів: Ісус Христос приніс себе в жертву заради спасіння всього людства...

У «Гербарії» йдеться про різні рослини, настрої віршів також різний – від філософсько-медитативного до жартівливого. У поезіях

Яна Твардовського поєднано красу й мудрість, тому в них відчуваємо гармонію, якої часто бракує повсякденню. Кожен вірш у збірці поезій Яна Твардовського – це ніби мимовільна реакція на рослину, але водночас і вдумливий, глибокий розмисел. Важко зосередитися на якомусь одному вірші зі збірки, та особливу увагу привертають поезії «Руки» (руки мами автор порівнює з гадючою цибулькою після дощу), «Мати» («нелюдська краса зірок над супутниками», «нелюдська ідея смерті» і т. д. протиставляються «людській» материнській любові), «До святої Терези» (серед природи, вважає автор, «навіть кожен учений недовчений»), «Материнка» («...земля нервувала що материнку збирають тоді як вона зацвітає») та інші.

Багато читачів до часу появи цієї книжки в Україні чогось подібного не бачили і не читали. Думаю, «Гербарій» (Яна Твардовського чи свій власний) має бути в кожного, хто любить. Шкода, що на сьогодні українських перекладів творів Яна Твардовського доволі мало (нещодавно вийшла друком книжка поезій «Ще одна молитва»). Маю надію, що невдовзі в сучасній українській літературі з'являться і власні приклади духовної поезії для дитини-дорослого (естетично й духовно сучасний український письменник Тарас Прохасько близький до Яна Твардовського). Усміхайтесь, смакуйте вірші та радійте кожному дню, адже у світі багато краси, добра й любові.

...попросить Богородицю аби ми по смерті
у кожную вільну суботу ходили до лісу
бо хочеться вийти навіть з неба.

(Уривок з вірша «Дерева»)